

Original Research Paper

AZƏRBAYCAN DİLÇİLİYİNDƏ ONOMASTİK VAHİDLƏRİN TƏDQIQI MƏSƏLƏLƏRİ

Arifə Zeynalova

<https://orcid.org/0009-0001-4605-0615>

Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

Article history

Received: 29.09.2026

Revised: 05.10.2026

Accepted: 16.10.2026

*Corresponding Author: Arifə
Zeynalova, Naxçıvan Dövlət
Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan
Email: arifezeynalova9@gmail.com

Xülasə

Məqalədə Azərbaycan dilçiliyində onomastik vahidlərin tədqiqi məsələləri kompleks şəkildə araşdırılır, xüsusi adların dil sistemində yeri, onların leksik-semantik xüsusiyyətləri, yaranma yolları, struktur quruluşu və tarixi inkişaf mərhələləri elmi-nəzəri baxımdan təhlil edilir. Onomastika dilçiliyin mühüm sahələrindən biri kimi xalqın tarixi keçmişinin, etnik mənşəyinin, məskunlaşma arealının, milli-mədəni dəyərlərinin və müxtəlif xalqlarla qarşılıqlı dil əlaqələrinin öyrənilməsində əhəmiyyətli mənbə hesab olunur. Məqalədə Azərbaycan dilinin onomastik sisteminə daxil olan antroponimlər, toponimlər, hidronimlər, etnonimlər və digər xüsusi ad qruplarının əsas xüsusiyyətləri, onların təsnifatı və dilin lüğət tərkibindəki mövqeyi nəzərdən keçirilir. Eyni zamanda, onomastik vahidlərin yaranmasında tarixi, coğrafi, etnik, sosial və mədəni amillərin rolu müəyyənləşdirilir, adların semantik məzmununun və etimoloji mənşəyinin araşdırılmasının əhəmiyyəti əsaslandırılır. Azərbaycan onomastik leksikasının formalaşmasında türk mənşəli adlarla yanaşı, müxtəlif tarixi dövrlərdə başqa dillərlə əlaqələr nəticəsində meydana çıxmış adların da iştirak etdiyi diqqətə çatdırılır. Bu baxımdan xüsusi adların mənşəyinin müəyyənləşdirilməsində tarixi mənbələrin, arxiv sənədlərinin, qədim yazılı abidələrin, dialekt və şivə materiallarının, eləcə də müqayisəli dilçilik metodlarının əhəmiyyəti vurğulanır. Məqalədə, həmçinin onomastik vahidlərin fonetik, morfoloji və semantik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, onların tarixi formalarının müəyyənləşdirilməsi, müxtəlif variantlarının müqayisəsi və müasir dil normalarına uyğunlaşdırılması ilə bağlı məsələlər də nəzərdən keçirilir. Bununla yanaşı, Azərbaycan onomastikasının tədqiqində mövcud olan problemlər, o cümlədən yerli adların toplanması və sistemləşdirilməsi, etimoloji izahların elmi əsaslandırılması, regional onomastik materialların qorunması və elektron məlumat bazalarının yaradılması zərurəti diqqət mərkəzinə gətirilir. Müasir dövrdə rəqəmsal texnologiyaların, coğrafi informasiya sistemlərinin və elektron mənbələrin onomastik tədqiqatlara tətbiqinin perspektivləri də qiymətləndirilir. Araşdırmanın əsas məqsədi Azərbaycan dilinin onomastik sisteminin səciyyəvi xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək, xüsusi adların dilçilik və tarix baxımından əhəmiyyətini üzə çıxarmaq, onların kompleks tədqiqinin nəzəri və praktik əhəmiyyətini əsaslandırmaqdır. Nəticə etibarilə, onomastik vahidlərin sistemli və müqayisəli şəkildə öyrənilməsinin Azərbaycan dilinin tarixi inkişafının, xalqın etnik-mədəni irsinin və milli yaddaşının daha dərinədən dərk edilməsinə mühüm töhfə verdiyi qənaətinə gəlinir.

Açar sözlər: Azərbaycan nəsri, müstəqillik dövrü, janr transformasiyası, postmodernizm, milli yaddaş, Qarabağ mövzusu

GİRİŞ

Dil cəmiyyətin tarixi inkişafını, milli-mədəni xüsusiyyətlərini və dünyagörüşünü özündə əks etdirən mürəkkəb bir sistemdir. Bu sistemin mühüm tərkib hissələrindən biri onomastik vahidlərdir. Xüsusi adları öyrənən dilçilik sahəsi olan onomastika dilin lüğət tərkibindəki şəxs adlarını, yer adlarını, su obyektlərinin adlarını, tayfa və xalq adlarını, eləcə də digər ad qruplarını tədqiq edir. Onomastik vahidlər yalnız müəyyən obyektləri fərqləndirmək və adlandırmaq funksiyasını yerinə yetirmir, həm də xalqın tarixi yaddaşını, etnik əlaqələrini, mədəni ənənələrini və mənəvi dəyərlərini qoruyub saxlayır.

Azərbaycan dilçiliyində onomastik vahidlərin tədqiqi həm nəzəri, həm də praktik baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycan xalqının qədim və zəngin tarixi, müxtəlif mədəniyyətlərlə qarşılıqlı əlaqələri, geniş coğrafi arealda məskunlaşması onomastik sistemin rəngarəngliyini şərtləndirmişdir. Bu səbəbdən Azərbaycan xüsusi adlarının dilçilik prinsipləri əsasında öyrənilməsi dil tarixinin, xalqın etnik-mədəni inkişafının və tarixi coğrafiyasının araşdırılmasına mühüm töhfə verir.

Onomastik vahidlərin tədqiqi məsələləri yalnız adların mənşəyinin müəyyənəndirilməsi ilə məhdudlaşmır. Buraya onların fonetik və morfoloji quruluşunun, semantik xüsusiyyətlərinin, yaranma yollarının, tarixi dəyişmələrinin, dialekt və şivələrdə işlənmə xüsusiyyətlərinin, eləcə də müasir ədəbi dildə normalaşdırılmasının öyrənilməsi daxildir.

Onomastika və onun Azərbaycan dilçiliyində yeri. Onomastika yunan mənşəli termin olub xüsusi adların öyrənilməsi ilə məşğul olan elmi sahəni ifadə edir. Onomastik tədqiqatların əsas məqsədi adların yaranma qanunauyğunluqlarını, dil mənsubiyyətini, semantik məzmununu və tarixi inkişafını müəyyənəndirməkdir. Bu sahə leksikologiya, etimologiya, dialektologiya, tarixi dilçilik, etnoqrafiya, coğrafiya və tarix elmləri ilə sıx əlaqədə inkişaf edir.

Azərbaycan dilçiliyində onomastik tədqiqatların mühüm istiqamətlərindən biri xüsusi adların sistemli şəkildə toplanması və təsnif edilməsidir. Azərbaycan dilinin onomastik leksikası öz tərkibinə görə çoxşaxəlidir. Burada qədim türk mənşəli adlarla yanaşı, müxtəlif tarixi dövrlərdə başqa dillərlə əlaqələr nəticəsində yaranmış və ya dilə keçmiş ad elementləri də mövcuddur. Bu faktlar Azərbaycan onomastikasının tarixi inkişafını çoxsəviyyəli proses kimi öyrənməyi zəruri edir.

Onomastik vahidlər ümumi isimlərdən bir sıra xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir. Ümumi isimlər eyni növdən olan əşya və anlayışları ifadə etdiyi halda, xüsusi adlar konkret şəxs, məkan, obyekt və ya hadisəni fərqləndirir. Bununla belə, xüsusi adların əksəriyyəti tarixi baxımdan ümumi isimlərdən, əlamət və xüsusiyyət bildiren sözlərdən, peşə və titul adlarından, eləcə də müxtəlif dil vahidlərindən yarana bilər.

Məsələn, Dağlıq, Çinar, Qaya, Aydın kimi sözlər müəyyən kontekstdə həm ümumi leksik vahid, həm də xüsusi ad komponenti kimi çıxış edə bilər. Bu xüsusiyyət onomastik vahidlərin semantik və funksional baxımdan kompleks tədqiqini tələb edir.

Azərbaycan onomastikasının inkişafında xüsusi adların lüğətlərinin hazırlanması, antroponim və toponim materiallarının toplanması, tarixi mənbələrdə qeydə alınmış adların müqayisəli təhlili mühüm yer tutur. Bu istiqamətdə aparılan araşdırmalar onomastik vahidlərin dil sistemindəki mövqeyini müəyyənləşdirməklə yanaşı, milli dilin tarixi qatlarının üzə çıxarılmasına da imkan yaradır.

Azərbaycan dilində onomastik vahidlərin əsas növləri. Azərbaycan dilinin onomastik sistemi müxtəlif mənə və funksiyalara malik ad qruplarından ibarətdir. Bu vahidlərin təsnifatı onların hansı obyektləri adlandırmasına, struktur xüsusiyyətlərinə və işlənmə sahələrinə əsaslanır.

Antroponimlər. Antroponimlər insanlara verilən xüsusi adları əhatə edir. Buraya şəxs adları, soyadlar, ata adları, ləqəblər və təxəllüslər daxildir. Antroponimlər xalqın tarixi, dini təsəvvürləri, ailə ənənələri, sosial münasibətləri və estetik zövqü haqqında məlumat verir.

Azərbaycan antroponimlərinin formalaşmasında müxtəlif tarixi və mədəni amillər iştirak etmişdir. Türk mənşəli adlarla yanaşı, ərəb və fars mənşəli adlar da Azərbaycan antroponimik sistemində geniş yer tutur. Bu müxtəliflik xalqın tarixi-mədəni əlaqələrinin dil faktlarında əks olunmasının göstəricisidir.

Məsələn, Aydın, Elçin, Tural, Aygün kimi adlar türk mənşəli advermə ənənələri ilə əlaqələndirilir. Əli, Həsən, Hüseyn kimi adlar isə ərəb mənşəli adlar sırasına daxildir. Bununla belə, adların mənşəyi və ilkin semantikasi müəyyənləşdirilərkən onların tarixi formaları, etimoloji mənbələri və müxtəlif dillərdəki paralelləri nəzərə alınmalıdır.

Antroponimlərin tədqiqində mühüm məsələlərdən biri adların yaranma motivlərinin müəyyənləşdirilməsidir. Şəxs adları bəzən insanın arzulanan xüsusiyyətlərini, zahiri görünüşünü, doğulduğu şəraitlə bağlı təsəvvürləri və ya ailənin mənəvi dəyərlərini əks etdirir. Müasir dövrdə isə ad seçiminə hüquqi normalar, sosial tendensiyalar və beynəlxalq mədəni əlaqələr də təsir göstərir.

Azərbaycan antroponimikasının qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri milli ad fondunun sistemləşdirilməsi, adların etimoloji izahlarının dəqiqləşdirilməsi və advermə ənənələrinin tarixi inkişafının araşdırılmasıdır.

Toponimlər. Toponimlər coğrafi obyektlərin xüsusi adlarıdır. Şəhər, kənd, qəsəbə, dağ, düzənlik, dərə, meşə və digər məkan adları bu qrupa daxildir. Azərbaycan toponimləri xalqın tarixi məskunlaşması, təsərrüfat fəaliyyəti, təbii mühitlə münasibətləri və etnik əlaqələri haqqında mühüm məlumat mənbəyidir.

Toponimlərin yaranmasında müxtəlif amillər iştirak edir. Bəzi yer adları ərazinin relyefini, bitki örtüyünü, su ehtiyatlarını və digər təbii xüsusiyyətlərini əks etdirir. Digərləri tayfa və etnonimlərlə, şəxs adları ilə, peşə və təsərrüfat fəaliyyəti ilə, yaxud tarixi hadisələrlə əlaqəli ola bilər.

Azərbaycan toponimikasının tədqiqində adların morfoloji quruluşu və komponentlərinin mənası mühüm əhəmiyyət daşıyır. Mürəkkəb toponimlərdə birinci və ikinci komponentlərin semantik münasibətlərinin müəyyənəşdirilməsi adın yaranma modelini anlamağa kömək edir. Bununla yanaşı, eyni komponentin müxtəlif ərazilərdə işlənməsi tarixi dil coğrafiyasının araşdırılması üçün də əhəmiyyətlidir.

Toponimlərin tədqiqində əsas problemlərdən biri onların ilkin formalarının müəyyənəşdirilməsidir. Tarixi mənbələrdə eyni məkanın adının müxtəlif yazılış variantlarına rast gəlinə bilər. Bu fərqlər fonetik dəyişikliklər, yazı ənənələri, başqa dillərin təsiri və inzibati dəyişikliklərlə bağlı ola bilər. Buna görə də toponimlərin etimoloji izahı yalnız müasir səslənməyə əsaslanmamalı, tarixi sənədlər və müqayisəli dilçilik materialları ilə dəstəklənməlidir.

Hidronimlər. Hidronimlər su obyektlərinin xüsusi adlarıdır. Çay, göl, bulaq, dəniz, su anbarı və digər su obyektlərinin adları hidronimlərə aiddir. Hidronimlər onomastik sistemin qədim və nisbətən davamlı qatlarından biri hesab olunur. Bəzi hidronimlər uzun tarixi dövrlər ərzində fonetik dəyişikliklərə məruz qalsa da, ilkin ad elementlərinin müəyyən izlərini qoruyub saxlaya bilər.

Azərbaycan ərazisindəki çay və göl adlarının araşdırılması həm dilçilik, həm də tarixi coğrafiya baxımından əhəmiyyətlidir. Hidronimlərin yaranmasında suyun rəngi, axının xüsusiyyətləri, sahil relyefi, ətraf bitki örtüyü və digər təbii əlamətlər rol oynaya bilər. Bəzi adlar isə qədim etnik birliklərin və dil qatlarının izlərini daşıya bilər.

Hidronimlərin tədqiqi zamanı onların tarixi mənbələrdəki qeydləri, yerli əhalinin tələffüz formaları və qonşu ərazilərdəki oxşar adlarla əlaqələri araşdırılmalıdır. Eyni zamanda, zahirən oxşar səslənən adların mütləq eyni mənşəyə malik olmadığını nəzərə almaq vacibdir. Etimoloji nəticə üçün fonetik, semantik və tarixi uyğunluqların birlikdə əsaslandırılması tələb olunur.

Etnonimlər və digər onomastik vahidlər. Etnonimlər tayfa, xalq və etnik birliklərin adlarıdır. Onların öyrənilməsi xalqın etnik tarixinin, tarixi miqrasiyaların və mədəni əlaqələrin araşdırılması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Etnonimlər toponimlərin və antroponimlərin yaranmasına da təsir göstərə bilər. Bəzi yaşayış məntəqələrinin adlarında qədim tayfa və etnik birliklərin adlarının qorunması bu əlaqələrin öyrənilməsi üçün mühüm material yaradır.

Onomastik vahidlərin digər növlərinə zoonimlər və kosmonimlər də daxildir. Zoonimlər heyvanlara verilən xüsusi adları, kosmonimlər isə kosmik obyektlərin adlarını ifadə edir. Bundan başqa, əsər, qəzet, jurnal və digər mədəniyyət nümunələrinin adları da geniş mənada onomastik tədqiqatların obyektinə çevrilə bilər.

Bu vahidlərin hər biri özünəməxsus yaranma və işlənmə xüsusiyyətlərinə malikdir. Onların qarşılıqlı əlaqədə araşdırılması Azərbaycan dilinin onomastik sisteminin bütöv mənzərəsini yaratmağa imkan verir.

Onomastik vahidlərin struktur-semantik xüsusiyyətləri. Azərbaycan dilçiliyində onomastik vahidlərin tədqiqinin mühüm istiqamətlərindən biri onların struktur və semantik xüsusiyyətlərinin müəyyənəşdirilməsidir. Xüsusi adlar quruluşuna görə sadə, düzəltmə və mürəkkəb formalarda meydana çıxır. Bu formaların öyrənilməsi adların yaranma modellərini və dilin söz yaradıcılığı imkanlarını müəyyənəşdirməyə kömək edir.

Sadə quruluşlu adlar bir kökdən ibarət ola bilər. Düzəltmə adlar müxtəlif şəkilçilərin iştirakı ilə yaranır. Mürəkkəb adlar isə iki və ya daha çox komponentin birləşməsi nəticəsində formalaşır. Bununla belə, müasir dildə mürəkkəb görünən bəzi adların tarixi baxımdan ilkin quruluşu fərqli ola bilər. Buna görə də struktur təhlil zamanı adın yalnız müasir forması deyil, onun tarixi inkişafı da nəzərə alınmalıdır.

Semantik baxımdan onomastik vahidlər müxtəlif məna motivləri ilə əlaqələndirilir. Şəxs adlarında arzu olunan keyfiyyətlər, mənəvi dəyərlər və mədəni təsəvvürlər əks oluna bilər. Toponimlərdə təbii-coğrafi əlamətlər, tarixi hadisələr, etnik mənsubiyyət və təsərrüfat fəaliyyəti ilə bağlı motivlər müşahidə edilir. Hidronimlərdə isə su obyektinin xüsusiyyətləri və ətraf mühitlə bağlı əlamətlər mühüm rol oynaya bilər.

Onomastik vahidlərin semantik təhlilində xüsusi adla onun ilkin leksik mənası arasındakı münasibət də mühüm problemdir. Ad müəyyən söz və ya söz birləşməsindən yaransa da, zaman keçdikcə ilkin mənası zəifləyə və ya tamamilə unudula bilər. Bu zaman adın əsas funksiyası konkret şəxsi və ya obyekti fərqləndirmək olur. Belə hallarda etimoloji təhlil adın ilkin motivini müəyyənəşdirmək üçün əsas vasitəyə çevrilir.

Onomastik vahidlərin tarixi-etimoloji tədqiqi. Onomastik vahidlərin etimoloji araşdırılması onların mənşəyinin, ilkin semantik məzmununun və tarixi inkişafının müəyyənəşdirilməsini nəzərdə tutur. Azərbaycan onomastikasında bu istiqamət xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Çünki xüsusi adlar bəzən yazılı mənbələrdə az qeydə alınmış qədim dil elementlərini qoruyub saxlayır.

Etimoloji tədqiqat zamanı ilk növbədə adın tarixi formaları müəyyənəşdirilməlidir. Daha sonra onun fonetik quruluşu, morfoloji komponentləri və ehtimal olunan semantik mənası araşdırılır. Müqayisəli dilçilik materialları adın başqa dillərdəki paralellərini müəyyənəşdirməyə imkan verir. Tarixi sənədlər, xəritələr, arxiv materialları və yerli şifahi məlumatlar isə etimoloji nəticələrin yoxlanılmasına kömək edir.

Azərbaycan onomastik vahidlərinin bir hissəsi türk dillərinin ortaq leksik və qrammatik xüsusiyyətləri ilə əlaqələndirilir. Digər adlarda isə müxtəlif tarixi dövrlərdə Azərbaycan ərazisində

mövcud olmuş mədəni və dil əlaqələrinin izləri görünə bilər. Bununla belə, hər hansı adın müəyyən etnik qrupa və ya dilə aid edilməsi üçün elmi əsaslandırma tələb olunur.

Etimoloji tədqiqatlarda geniş yayılmış problemlərdən biri zahiri oxşarlığa əsaslanaraq adların mənşəyi haqqında nəticə çıxarılmasıdır. Eyni və ya oxşar səslənən sözlər müxtəlif dillərdə tamamilə fərqli mənalara malik ola bilər. Buna görə də adların mənşəyi müəyyənləşdirilərkən müntəzəm fonetik uyğunluqlar, tarixi məlumatlar və semantik əsaslandırma birlikdə nəzərə alınmalıdır.

Tarixi-etimoloji araşdırmaların nəticələri yalnız ayrı-ayrı adların izahı ilə məhdudlaşmır. Bu tədqiqatlar Azərbaycan dilinin tarixi leksikasını, dialekt xüsusiyyətlərini və digər türk dilləri ilə əlaqələrini öyrənmək üçün də əhəmiyyətli material verir.

Azərbaycan onomastikasının tədqiqində mövcud problemlər. Azərbaycan dilçiliyində onomastik tədqiqatlar geniş elmi əhəmiyyətə malik olsa da, bu sahədə həllini gözləyən bir sıra məsələlər mövcuddur.

Birinci problem onomastik materialların toplanması və sistemləşdirilməsi ilə bağlıdır. Müxtəlif bölgələrdə işlənən yerli adların, mikro-toponimlərin, bulaq, örüş, yaylaq, dağ və təpə adlarının bir qismi yazılı mənbələrdə qeydə alınmamışdır. Bu adlar əsasən yerli əhalinin şifahi yaddaşında yaşadığı üçün onların toplanması və sənədləşdirilməsi mühüm vəzifədir.

İkinci problem onomastik vahidlərin etimoloji izahlarının elmi meyarlar əsasında yoxlanılmasıdır. Bəzi adların mənşəyi haqqında müxtəlif fikirlər irəli sürülsə də, bu fikirlərin hamısı eyni dərəcədə əsaslandırılmış olmur. Elmi yanaşma ehtimal olunan izahları tarixi və dilçilik faktları ilə müqayisə etməyi, sübut olunmamış nəticələri isə qəti hökm kimi təqdim etməməyi tələb edir.

Üçüncü problem adların tarixi formalarının müəyyənləşdirilməsidir. Arxiv sənədlərində, xəritələrdə və müxtəlif dillərdə tərtib olunmuş mənbələrdə adların fərqli yazılış formalarına rast gəlinir. Bu variantların müqayisəsi zamanı fonetik dəyişikliklər, transkripsiya xüsusiyyətləri və inzibati ənənələr nəzərə alınmalıdır.

Dördüncü problem onomastik vahidlərin normalaşdırılması və yazılışı ilə bağlıdır. Şəxs və yer adlarının rəsmi sənədlərdə, xəritələrdə, elmi nəşrlərdə və rəqəmsal informasiya sistemlərində vahid formada verilməsi vacibdir. Bunun üçün elmi əsaslandırılmış orfoqrafik və transkripsiya prinsiplərinin tətbiqi zəruridir.

Beşinci problem onomastik məlumatların rəqəmsallaşdırılması ilə əlaqədardır. Müasir informasiya texnologiyaları vasitəsilə adların elektron bazalarının yaradılması, coğrafi koordinatlarla əlaqələndirilməsi, tarixi variantlarının qeydə alınması və axtarış sistemlərinin hazırlanması mümkündür. Belə sistemlər həm elmi tədqiqatlar, həm də təhsil və mədəni irsin qorunması baxımından faydalıdır.

Nəhayət, onomastik tədqiqatlarda fənlərarası əməkdaşlığın genişləndirilməsi də vacibdir. Dilçilər, tarixçilər, coğrafiyaçılar, etnoqraflar və arxiv mütəxəssisləri arasında əməkdaşlıq adların daha dolğun və obyektiv şəkildə öyrənilməsinə şərait yaradır.

Müasir dövrdə onomastik tədqiqatların perspektivləri. Müasir dilçilikdə onomastik vahidlərin araşdırılması ənənəvi metodlarla yanaşı, rəqəmsal və korpus əsaslı tədqiqat üsullarının tətbiqini də tələb edir. Elektron mətn korpusları, coğrafi informasiya sistemləri və rəqəmsal arxivlər adların işlənmə tezliyini, yayılma arealını və tarixi dəyişmələrini izləmək üçün geniş imkanlar yaradır.

Azərbaycan onomastikasının inkişaf perspektivlərindən biri milli onomastik məlumat bazasının yaradılmasıdır. Belə bir bazada şəxs və yer adlarının variantları, mənşə izahları, tarixi qeydləri, coğrafi mövqeləri və müvafiq mənbələr haqqında məlumatlar sistemləşdirilə bilər. Bu, həm tədqiqatçıların işini asanlaşdırır, həm də elmi nəticələrin müqayisəsini mümkün edir.

Digər mühüm istiqamət dialekt və şivələrdə qorunub saxlanılan onomastik vahidlərin araşdırılmasıdır. Yerli danışiq formalarında mövcud olan ad variantları dilin tarixi inkişafı haqqında mühüm məlumatlar verə bilər. Bu materialların vaxtında toplanması və elmi dövriyyəyə daxil edilməsi milli-mədəni irsin qorunmasına xidmət edir.

Müasir dövrdə şəxs adlarının sosial-lingvistik baxımdan öyrənilməsi də aktualıq kəsb edir. Müxtəlif nəsillərdə ad seçimi, adların işlənmə tezliyi, ənənəvi və yeni adların münasibəti cəmiyyətdə baş verən mədəni dəyişiklikləri əks etdirə bilər. Bu baxımdan antroponimik materialların statistik və müqayisəli təhlili xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Bundan əlavə, Azərbaycan onomastikasının digər türk dillərinin onomastik sistemləri ilə müqayisəli şəkildə öyrənilməsi ortaq və fərqli xüsusiyyətlərin müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır. Belə araşdırmalar tarixi dil əlaqələrini, ad yaratma modellərini və regional xüsusiyyətləri daha dəqiq müəyyənləşdirməyə kömək edir.

Nəticə

Azərbaycan dilçiliyində onomastik vahidlərin tədqiqi dilin leksik sisteminin, xalqın tarixi yaddaşının və milli-mədəni irsinin öyrənilməsində mühüm istiqamətlərdən biridir. Antroponimlər, toponimlər, hidronimlər, etnonimlər və digər xüsusi adlar müxtəlif tarixi dövrlərin dil və mədəniyyət xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir. Bu vahidlərin kompleks şəkildə araşdırılması Azərbaycan dilinin tarixi inkişaf mərhələlərinin, etnik əlaqələrinin və söz yaradıcılığı imkanlarının müəyyənləşdirilməsinə şərait yaradır.

Tədqiqat göstərir ki, onomastik vahidlərin öyrənilməsi onların yalnız müasir formalarının təsviri ilə məhdudlaşmamalıdır. Adların tarixi variantları, fonetik və morfoloji quruluşu, semantik xüsusiyyətləri, etimoloji mənşəyi və coğrafi yayılma arealı qarşılıqlı əlaqədə təhlil edilməlidir.

Xüsusiylə etimoloji izahların tarixi mənbələr və müqayisəli dilçilik materialları əsasında əsaslandırılması elmi obyektivliyin qorunması baxımından vacibdir.

Azərbaycan onomastikasının gələcək inkişafı üçün onomastik materialların sistemli toplanması, elektron məlumat bazalarının yaradılması, regional adların sənədləşdirilməsi və fənlərarası tədqiqatların genişləndirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu istiqamətlərdə aparılan araşdırmalar həm Azərbaycan dilçiliyinin nəzəri məsələlərinin həllinə, həm də milli-mədəni irsin qorunmasına xidmət edə bilər.

Beləliklə, onomastik vahidlərin kompleks tədqiqi Azərbaycan dilinin zənginliyini, tarixi davamlılığını və xalqın mədəni yaddaşını daha dərinlən anlamağa imkan verən mühüm elmi istiqamət kimi qiymətləndirilməlidir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 4 cildə. I cild. Bakı, Şərq-Qərb, 2006, 744 səh., II cild Bakı, Şərq-Qərb, 2006, 792 səh.

Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti. AMEA Nəsimi adına dilçilik institutu. Bakı – “Elm” – 202, 756 s.

Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti. İki cildə. I cild. Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 304 səh

Çobanov M.N. Azərbaycan antroponimiyasının əsasları, Ali məktəb tələbələri üçün dərs vəsaiti. (Üçüncü nəşr) Bakı, 2017, 412 səh.

M.İ.Adilov, Z.N.Verdiyeva, F.M.Ağayeva. İzahlı dilçilik terminləri lüğəti. Bakı, “Elm və təhsil”, 2020, 656 səh.

Mikayılova Ə. Onomastik vahidlərin üslubi imkanları. Bakı, 2008, 308 səh.

Qurbanov, A. M. Azərbaycan onomologiyasının əsasları. 2 cildə. I cild Bakı, 2019, 280 səh.

ABSTRACT

ISSUES IN THE STUDY OF ONOMASTIC UNITS IN AZERBAIJANI LINGUISTICS

The article comprehensively examines the issues related to the study of onomastic units in Azerbaijani linguistics, providing a theoretical analysis of the place of proper names in the language system, their lexical-semantic characteristics, formation processes, structural features, and historical stages of development. Onomastics, as an important branch of linguistics, is considered a significant source for studying the historical past, ethnic origins, settlement areas, national and cultural values, and linguistic interactions of the Azerbaijani people with other nations. The article explores the main characteristics, classification, and position within the vocabulary of the Azerbaijani language of anthroponyms, toponyms, hydronyms, ethnonyms, and other categories of proper names. At the same time, the roles of historical, geographical, ethnic, social, and cultural factors in the formation of onomastic units are identified, and the importance of investigating the semantic content and etymological origins of names is substantiated.

The study emphasizes that, alongside names of Turkic origin, the Azerbaijani onomastic lexicon has also been shaped by names that emerged through linguistic contacts with other languages during different historical periods. In this regard, the importance of historical sources, archival documents, ancient written monuments, dialectal materials, and comparative linguistic methods in determining the origins of proper names is highlighted. The article also addresses issues related to the examination of the phonetic, morphological, and semantic characteristics of onomastic units, the identification of their historical forms, the comparison of different variants, and their standardization in accordance with contemporary linguistic norms.

Furthermore, the study focuses on existing challenges in Azerbaijani onomastic research, including the collection and systematization of local names, the scientific substantiation of etymological interpretations, the preservation of regional onomastic materials, and the necessity of establishing electronic databases. The prospects for applying digital technologies, geographic information systems, and electronic resources to onomastic research are also evaluated.

The primary objective of the research is to identify the distinctive characteristics of the Azerbaijani onomastic system, reveal the linguistic and historical significance of proper names, and substantiate the theoretical and practical importance of their comprehensive investigation. The study concludes that the systematic and comparative examination of onomastic units makes a significant contribution to a deeper understanding of the historical development of the Azerbaijani language, the ethnic and cultural heritage of its people, and their national memory.

Keywords: *Azerbaijani prose, independence period, genre transformation, postmodernism, national memory, Karabakh theme.*

